

PSYCHOLOGICKÁ PROBLEMATIKA REKVALIFIKACE

D. Dlouhá

Ústav sociologie řízení a psychologie práce PEF,

Vysoká škola zemědělská, 662 65 Brno

Anotace:

Vhodnost začlenění problémů spojených se změnou kvalifikace v zemědělství do výuky psychologie práce na PEF VŠZ Brno. Rovněž jsou probány ekonomické a psychologické aspekty získávání nové kvalifikace stejně jako poměr k nezaměstnanosti a jejím dopadům na člověka.

Summary:

Suitability of the incorporation of problems associated with the change of qualification in agriculture into the instruction of work psychology at the Faculty of Agricultural Economics, University of Agriculture, Brno. Economic and psychological aspects are also discussed of obtaining the new qualification as well as relations to unemployment and its impacts on man.

Klíčová slova:

Psychologie práce, rekvalifikace, nezaměstnanost

Key words:

Work psychology, new qualification, unemployment

Při výuce psychologie práce pro budoucí zemědělské inženýry se věnujeme problematice rekvalifikace v zemědělství. Zde má rekvalifikace specifické postavení vzhledem ke zcela specifickým charakteristikám trhu práce. Vzhledem k tomu, že mnoho činností je v zemědělské výrobě vykonáváno manuálně, často pracovníky se základním vzděláním, je manévrovací prostor pro rekvalifikaci úzký. Je proto potřeba věnovat těmto problémům větší pozornost. Při průzkumu bylo zjištěno, že rekvalifikace probíhala v největší míře u pracovníků přidružené výroby. Vzhledem k tomu, že zemědělství chybí zatím dobře zpracovaný agrární program, vzhledem k zákonu o bankrotu je možno připravovat možnosti rekvalifikace jen v obecné rovině a sledovat proces v ostatních odvětvích národního hospodářství pro možnost aplikace poznatků a zkušeností.

Hospodářská politika vlády se zabývá řešením tvorby, působení a chování jednotlivých subjektů na trhu práce. Jde o zabezpečení plné produktivní a svobodně zvolené zaměstnanosti, kterou je potřeba chápat v kvalitativně novém kontextu, že totiž středem pozornosti se musí stát dynamika profesních struktur a profesních drah sociálních subjektů, mobilita, kvalifikace a rekvalifikace, vzdělanost, zdravá práce, tvořivost, podnikatelská flexibilita, celkové pracovní klima.

Strukturální změny vyvolají potřebu rozsáhlého pohybu pracovních sil ve všech směrech; vertikálně i horizontálně. Aby tyto pohyby měly určitý řád, bude třeba využít nejmodernějších poznatků věd o člověku, tedy psychologie, sociologie a ergonomie. Sociální výzkumy v této oblasti ukázaly, že řada pracovníků si uvědomuje určitou nejistotu, která pramení z možné ztráty dosavadních hmotných i nehmotných výhod svého současného zaměstnání. Je proto reálná obava, že v tržních podmínkách budou znevýhodněni zejména pracovníci z útlumových resortů, mladí lidé před prvním vstupem do zaměstnání, lidé zdravotně postižení a zejména mladé ženy po mateřské dovolené. Uskutečňování strukturálních změn je spojeno s projevy v sociálním systému (Dlouhá 1987). Doporučená orientace na omezení nadměrné nezaměstnanosti obsahuje požadavky na vytváření účelných pracovních míst, přípravu programu zaměstnanosti mládeže, žen a osob se změněnou pracovní schopností (Crha 1990).

Rekvalifikaci je možno předejít nebo alespoň zmírnit nezaměstnanost, která kromě aspektů ekonomických má také aspekty dopadu na sociální, demografickou, kulturní a psychologickou oblast. Je proto možno analyzovat nezaměstnanost z makrospolečenského nebo mikrospolečenského pohledu. Nezaměstnanost představuje závažný sociální fenomén, který tvoří nedílnou součást ekonomického rozvoje a v různé míře ohrožuje jednotlivé sociální skupiny populace. V současné době problémy vypovídají o neúspěšné dřívější sociální politice a o nutnosti čelit sociálním konfliktům s napětím, vznikajícím z ekonomické reformy. Ústav pro sociální analýzu provedl v roce 1991 výzkum veřejného mínění a charakterizoval čtyři nejzávažnější okruhy problémů, které znepokojují naši veřejnost. Jsou to:

1. nezaměstnanost 30,6 % respondentů
2. problémy ekonomiky (všeobecně) 17,3 % respondentů
3. problémy sociálního zabezpečení 13,2 % respondentů
4. životní úroveň 11,5 % respondentů

Ohrožené skupiny obsahují mládež, starší pracovníky, ženy, zdravotně postižené občany. Psychologické aspekty problematiky spočívají ve zkoumání dopadu nezaměstnanosti na psychiku každého jednotlivce. Vždy je to záporná a oslabující zkušenost a přispívá k psychickému stavu, který snižuje způsobilost hledat a nacházet práci. Tito lidé jsou často úzkostliví, deprimovaní, hůře se adaptují na nové podmínky. Cítí se poškození a trvá jim delší dobu vyrovnat se s některými skutečnostmi. Výzkumy byl prokázán vliv na duševní a fyzické zdraví. Samozřejmě negativní důsledky se projevují u rodiny, v partnerských vztazích. Podle Killcrosse a Mitchella (1990) reakce na nezaměstnanost se projevují ve fázích:

- šok - počáteční reakce spočívá v odmítnutí přijmout
- fakt o vlastní ztrátě zaměstnání, následuje postupná akceptace,

- optimismus - spočívá v usilovném hledání zaměstnání, aktivita, energie věnovaná úpravě vlastního života, víra v budoucnost,
- pesimismus - naděje se vytrácí, aktivita ustává, dochází ke zhoršení finanční situace, ochabuje úsilí vynaložené na hledání nového pracovního poměru.

Podle našich i zahraničních výzkumů zaměřených na průběh vyrovnávání se nezaměstnaných se svou situací je možno stanovit čtyři základní typy chování.

1. nezlomený - vyskytuje se u 23 % nezaměstnaných. Je aktivní, má plány do budoucna, pečuje o děti a o domácnost. Převládá spíše osobní pohoda.
2. rezignovaný - vyskytuje se u 69 % případů. Jsou méně aktivní, smutní, nemají představu perspektivní budoucnosti. Jsou skromní a celkově utlumení. Domácnost udržují.
3. zoufalý - vyskytuje se u 2,3 % nezaměstnaných. Jsou zasaženi vzniklou situací, značně citliví, nevyrovnaní, propadají zoufalství, depresi a pasivitě. Většinou už ani nehledají práci, péče o domácnost je do jisté míry normální.
4. apatický - vyskytuje se u 5,7 % nezaměstnaných.

Ačkoliv procentuálně se skupina jeví malá, důsledky jsou velmi závažné. Často dochází až k rozpadu osobnosti, převládá naprostá pasivita, nečinnost. Také lidé z této skupiny propadají často alkoholu.

Při pokračující nezaměstnanosti může docházet k izolaci od členů rodiny, přátel, společnosti, dále může následovat kriminalita, násilné činy. Dochází k psychosomatickým poruchám následkem stresu a omezení osobní pohody.

Z oblastí, které psychologie práce sleduje, je možno navázat na pasáže o osobnosti, konfliktech, duševní hygieně, únavě; studenti jsou tak připravováni na řešení problémů, které budou jako perspektivní řídicí pracovníci řešit. Spolu s analýzou a možnostmi aplikace teorie adaptace mají možnost se orientovat v současných náročných ekonomických i společenských podmínkách.

Závěr

V naší koncepci výuky psychologie práce a managementu je cílem seznámit studenty s poznatky psychologie, které jim pomohou koncipovat personální a sociální politiku na žádoucí úrovni a do této koncepce patří i problematika nezaměstnanosti a rekvalifikace. Její řešení souvisí s velmi významnými vlastnostmi, schopnostmi a dovednostmi vedoucího pracovníka a manažera i v oblasti sociální kompetence, tedy schopnosti řešit i komplikované sociální jevy (3).

Literatura:

1. Crha, M.: Programy zaměstnanosti. Sociální politika, 1991, č. 7, str. 4
2. Dlouhá, D.: Psychologické aspekty tvorby sociálního systému zemědělského podniku. Sborník VŠZ v Brně (řada D), XXIII, 1987, č. 1 - 4, s. 137 - 143
3. Dlouhá, D.: Vybrané problémy teorie a metodologie sociálního učení. Habilitační práce, VŠZ Brno, 1990
4. Mitchell, Kilcross: Zaměstnanecká služba a výcviková agentura, Praha, 1990